

20 години Педагогически факултет, Тракийски университет – Стара Загора
20 Years of the Faculty of Education, Thrakia University – Stara Zagora

<https://doi.org/10.53656/ped2023-3s.09>

СЪВРЕМЕННИ ПОДХОДИ ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА НЕРАВЕНСТВОТО КАТО СОЦИАЛНО- ПЕДАГОГИЧЕСКИ ПРОБЛЕМ

Доц. д-р Елена Лавренцова

Тракийски университет – Стара Загора

Резюме. Статията разглежда неравенството като проблем, релевантен на предметната област на социалната педагогика, чието по-дълбоко концептуализиране би допринесло за обогатяване на нейния тезаурус. Използвайки историко-сравнителния метод и метода за качествен анализ на публикациите, посветени на социалното неравенство, авторът откроява основните подходи за неговото изследване. Въз основа на предприетия анализ се отбелязва, че социалното неравенство е важно да се разглежда като комплексно явление, детерминирано от различните фактори, които се възприемат като ключови причини за статусните различия между индивидите. Неговото възпроизводство се обуславя от особеностите на функционирането на социалните институции и разпределението на ресурсите в рамките на съществуващия стратификационен модел на общество, чието влияние е динамично и зависи от конкретните исторически условия. Следвайки концептуално-теоретичната и методологичната рамка, предложена от Гьоран Терборн, се прави опит да се разглежда социалното неравенство от позицията на социалния конструктивизъм. Подобният подход би могъл да се превърне в продуктивен инструмент за съдействие на професионалистите в сферата на социалната педагогика.

Ключови думи: неравенство; социална педагогика; конструктивизъм; статус; стратификация; Терборн

*Неравенствата са нарушения на човешките права,
пречещи на милиарди човешки същества
да имат пълноценно човешко развитие.*

Гьоран Терборн

Въведение

Социалната педагогика често се определя като отрасъл на педагогическата наука, чиято обектна насоченост е неразривно свързана със социалното

възпитание, разглеждано като възпитание на всички възрастни групи и социални категории хора, осъществявано както в организациите, специално създадени за това, така и в организациите, за които възпитанието не е основна функция (Moudrik 2000). В още по-разширен план обектът на социалната педагогика се възприема като процес на социалното развитие, ставане и формиране на човека, на неговото вписване, инкорпориране в социума въз основа на цялата съвкупност от социалните му взаимодействия. Оттук предметната ѝ област обхваща разнообразните педагогически аспекти на социализацията на индивида, неговата адаптация и интеграция в обществото (Belyaev 2004; Lipski 2004).

Някои учени предлагат още по-машабен формат на тълкуването на предметната ѝ същност, подчертавайки, че социалната педагогика е насочена към икономическите и социокултурните преобразования, преодоляване на кризисните ситуации с цел приближаване на социума към личността чрез създаване на реалните условия за внедряване на социалните програми с хуманистична насоченост. С оглед на подобна визия тази наука, по същество, излиза извън рамките на педагогиката и нейните специфични цели и придобива много по-широки измерения, активно встъпвайки в полето на социалното знание. До голяма степен това потвърждават нарастващите ѝ стремежи както на теоретично, така и на практико-приложно равнище да се търсят начините за справяне с множество социални рискове и проблеми чрез дълбокото им концептуализиране по пътя на вписване в съществуващите социетални контексти и по-нататъшното им редуциране с използване на действени, главно образователни средства и инструменти. Но тъй като повечето социални проблеми пряко или косвено се обуславят от стратификационните процеси и социалното неравенство, именно феноменът на неравенството се оказва пряко релевантен на предметната област на социалната педагогика, чието по-дълбоко теоретизиране в рамките на тази наука би допринесло за разширяване и обогатяване на нейния тезаурус.

Би могло да се възрази, че разглеждането на неравенството през призмата на социалнопедагогическата перспектива е излишно, тъй като социалната педагогика, взаимодействайки в тесен диалогично-дискурсивен режим с други близки социални науки, като социална философия, социология или социална политика, може да привлича съответния кръг от идеи, концептуални схващания и методологични основания. Но в действителност е доста затруднително да осмисляме, анализираме и оперираме с ключовите концепти на социалната педагогика, като социална грижа, социално отчуждаване, маргинализация, социалнопедагогическа реабилитация, социална адаптация и дезадаптация, без активно интериоризиране и перманентно реконцептуализиране на понятиенно-смысловото съдържание на категорията „неравенство“ именно в ракурса на социалнопедагогическата дейност и нейната специфична природа.

1. Теория на социалното неравенство на Г. Терборн

С оглед на казаното ще бъде направен опит по посока на допълнително теоретично систематизиране на социалнопедагогическата рефлексия чрез поставяне на социалното неравенство във фокуса на размисъл и разглеждането му в контекста на социалната педагогика, като за основа ще се използват концептуалните схващания на известния шведски мислител Гьоран Терборн. В книгата си „Убийствените полета на неравенството“ този почетен професор в Кеймбриджкия университет събира внушителен масив от емпиричните данни, вписани в умело очертаната рамка от теоретични разсъждения, исторически и социално-политически анализ, за да предложи добре аргументиран, по същество социално-конструктивистки подход за разбиране на този изключително сложен и противоречив феномен с изразен апел към принципа на социалната справедливост и необходимостта от социетална трансформация. Особената ценност на Терборновия подход се състои в стремежа му да бъде построена такава теория на социалното неравенство, която плътно кореспондира с многопластовата тъкан на социалната реалност и се намира в неразривна връзка с обществената практика.

В своите разсъждения Терборн изхожда от това, че социалните неравенства не са никакви универсални дадености, един вид обективирани социални факти. Напротив, те представляват достатъчно флексибилни социални конструкции, върху които може да се упражнява целенасочено въздействие. С други думи, те могат да бъдат деконструирани чрез търсенето и намирането на алтернативите, чрез актуализацията на стремежа към изграждане на алтернативните образи на бъдещето. Необходимостта от това произтича от факта, че неравенството ограничава възможностите за пълноценен и смислен човешки живот (Therborn 2013). Съответно Терборн си поставя за цел не само да очертае социалните механизми, които увеличават неравенството, но и тези, които способстват за увеличаване на равенството, както и практическите средства за облекчаване на неравенството – или за неговото елиминиране. Подобна интенционална насоченост, vyplътена в релевантната теоретико-методологична рамка, би могла да се превърне в продуктивен инструмент за съдействие на професионалистите в сферата на социалната педагогика, способстващ както за по-доброто им разбиране на неравенствата, така и за разработване на действени стратегии за ефективната борба срещу тях.

Като начална точка на дискурса за неравенството Терборн повдига въпроса относно природата на този феномен и отличието му от близките по характер социални явления. Той се стреми внимателно да диференцира неравенството спрямо например категорията „различие“, най-вече посредством изясняване субектната страна на отношенията на социалното неравенство. Според мнението му основната разлика между „различието“ и „неравенството“ се състои в изначалното предположение за някоя общност между сравняваните обекти,

с други думи, необходимо е да съществува представата за възможността на едно такова съпоставяне и сравнение. Същевременно самото конституиране на неравенството продуцира разрыв на тази общност и отразява деструкция на нормата на равенството.

Точно поради тази причина Терборн свързва появата на отношенията на неравенството с епохата на Просвещението, когато социалното неравенство все по-ясно се очертава и възприема най-вече като социален конструкт, а не като нещо естествено, иманентно присъщо на човешкото общество – своего рода израз на природния или божествено детерминиран ред. Това не означава, че той приема за възможно постигането на идеала за абсолютното равенство. Но осъзнавайки цялата утопичност на подобни стремежи, Терборн формулира много сериозна теза за извеждане на мярата в допустимостта на неравенството и съответно определяне на някаква приемлива от морално-нравствена гледна точка степен на равенството. В търсене на възможните решения той се обръща към възгледите на Амартия Сен – известен индийски икономист и лауреат на Нобелова награда, който смята, че неравенството следва да се разглежда като неравностойна способност да се функционира пълноценно като човешко същество, а нужната мяра на равенството, в най-общ план, представлява равенство на възможностите да правим това, което считаме за ценно (Sen 1995). Фактически Сен говори за неравенството в качество на живот, изразяващо се в несъответствието спрямо това ниво, което човекът би могъл да достигне благодарение на своите способности. Наред с човешките способности акцентът тук очевидно се поставя върху възможностите за социално проектиране (*designability*).

Опитвайки се да концептуализира тези положения, при това не само на чисто категориална, но и на нормативна основа, Терборн показва необходимостта от включване на нормативната преценка относно компонентите на добрия и достоен живот в описанието на неравенството чрез използване на съответните интегрални показатели. Неговото внимание бива привлечено също така и от феминистките теории, в рамките на които активно се повдигат и проблематизират темите за различието и неравенството, както и въпросът за тяхното съотношение (Mitchell 1966; Nussbaum 2001; Butler 1990). Съществено влияние върху възгледите му упражняват идеите за равенството и социалната справедливост на Джон Роулз (Rawls 1971), трудовете на един от най-известните теоретици на социалното неравенство – Уилкинсън, в областта на социалната епидемиология и социалната медицина и без съмнение системният анализ на Витгенщайн, добавящ към осмисляне на неравенството глобалното измерение (Wilkinson 2005, 2010).

Въз основа на тези ценни концептуални схващания Терборн смята за необходимо да фиксира редица ключови положения, които трябва да се вземат предвид при построяване на съвременната теория на социалното неравенство:

– неравенството представлява сложен и многомерен феномен, чиято централна характеристика е неговата морална и социална значимост, при това мащабите на неравенствата се променят от семейството или организацията до света, като цяло;

– особено внимание трябва да се отделя на търсене на причинните механизми за производство и възпроизводство на неравенството, а също способите за постигане на равенството;

– теорията на неравенството трябва да се изгражда в интердисциплинарните полета на знанието, включващи не само икономиката и политическите науки, но и медицината, психологията и други науки. Необходим е отказът от монокултурализма (Therborn 2011).

Постулирайки множествеността на формите на неравенството, шведският учен очертава неговите *три основни измерения*, кореспондиращи на главните измерения на човешкия живот.

1. **Виталното неравенство** разкрива базисната характеристика на човешкото съществуване, тъй като се отнася най-вече към такива категории като здраве и продължителност на живота, но може да има отношение към други жизнено важни външни обстоятелства и тяхното разпределение. Виталното измерение се обуславя от биологичната природа на човека, неговата организмична същност, то произтича от разбирането, че човешките същества са организми, „тела и умове, податливи на болка, страдание и смърт“ (Therborn 2013, р. 48), както и способни към развитие и получаване на удоволствие. Ненапразно Терборн подчертава, че неравенствата от този тип убиват. Те се проявяват например като разлики в здравния статус между социалните класи, сериозна вариабилност в продължителността на живота между различните групи и общности и между популациите в световен мащаб или като относителна липса на избор по отношение на храненето и начина на живот.

2. **Екзистенциалното неравенство** препраща към действащата в дадено общество система от властни диспозиции, стратификационни деления и йерархии, основана върху категориите „включване – изключване“. Социалният контекст тук придобива съответната модалност, характеризираща се със *смисъл, признание, уважение и свободи* – или липса на такива. При това въпросното неравенство не се свежда до чисто екзистенциалните различия между индивидите, понеже бива категоризирано и институционализирано. За ярка илюстрация на подобните образи на неравенството могат да послужат расизмът и сексизмът, конституиращи неравнопоставеност чрез субстанционализация на съществуващите различия между индивидите. Същото касае социалните йерархии, формиращи се на базата на кастовата или класовата принадлежност.

3. **Ресурсното неравенство** отразява разпределението на всякакви притежаващи ценност в дадената социална система ресурси – например средства

за производство, земя, камили, образование или пари. Г. Терборн специално отбелязва, че ресурсното неравенство, въпреки разпространеното в научните среди мнение, не е единственото проявление на неравенството, а едно от измеренията му, макар и разкриващо много важни материално-икономически и ресурсни основания на индивидуалния и обществения живот. Той отчита факта, че пълноценното човешко съществуване изисква набор от ресурси и че липсата им ограничава капацитета за действие. Такива ресурси най-очевидно са свързани с доходите и благосъстоянието, но също и с достъпа до образование и други ресурси, които формират така наречения социален капитал.

Терборн посочва, че съществуват два начина за представяне на социалното неравенство: „стълба“ и „кръгове“. Научните предпочитания най-често гравитират около първия начин, вследствие на което във фокуса на научния интерес попада изучаването на йерархизирани неравенства. Кръговете, на свой ред, отразяват хоризонталната визия за неравенството, която същевременно включва и вертикалните му проекции. Примерите за това се явяват отношенията „ядро – периферия“, „център – спътник“, „инсайдер – аутсайдер“. На всяко от изведените измерения на неравенството съответстват свои зони или „арени“ („полета“ в концепцията на П. Бурдийо, „подсистеми“ в терминологията на Н. Луман), където се осъществяват действията на субектите. По отношение на виталното неравенство в качеството на основно пространство за неговото актуализиране и манифестиране се явява семейството. Екзистенциалното неравенство се продуцира в полето на социалните интеракции, а ресурсното главно се генерира от отношенията на собственост. Допълнителната сложност тук произтича от факта, че въпросните „арени“ на субектните действия са дълбоко взаимосвързани, формират множество пресечни точки и се наслаждат една върху друга.

Безусловно наличните неравенства се обуславят от разнообразните групи фактори, като по-съществена роля играят **четири фактора на диференциацията**, които включват *природното богатство* (в различните му проявления – от индивидуалното до териториалното); *системата за структуризация на възможностите и изгодите*; *производителността, респективно ефективността на действащите субекти*; *действията* – както индивидуални, така и *групово-колективни, по разпределяне на ресурсите*. Посочените фактори чрез многообразните преплитания и наслаждания структурират неравенството и оформят неговите измерения.

Оттук следва, че виталното неравенство се определя чрез: 1) природните условия – генетични и екологични; 2) ресурсните условия (включително познавателните); 3) културните различия (например потреблението). Виталното неравенство може да се изглажда или да нараства като резултат от действието върху него на екзистенциалното неравенство. Екзистенциалното неравенство се оформя само под влиянието на културата – чрез културната система и

първичната социализация, макар и да може да притежава естествени корени (например цвета на кожата) или да се обуславя пряко от културата (например посредством религията). Ресурсното неравенство се определя от природните богатства, различията в продуктивността и систематичното структуриране на възможностите и изгодите. Класовата борба е форма на действията по разпределяне на ресурсите (Martinenko 2015).

Много прецизно и детайлизирано Терборн анализира въпроса относно формите и механизмите на социалните неравенства, начините за тяхното продуциране, възпроизводство и трансформиране. Основните форми на неравенството той се стреми да диференцира съобразно броя на съществуващите социални прегради (closures) и в съответствие с вертикалния или хоризонталния формат на тяхното актуализиране. През призмата на монополния характер на разграничаващите бариери той определя следните морфологични образувания: *господство/поляризация* – във вертикалната плоскост и *изключване/маргинализация* – в хоризонталната. При множествения/диференциращия характер на преградите формите на неравенството съответно придобиват вид на *йерархии* или *сегментации*. Отчитайки важността на формите, Терборн все пак придава решаващото значение на изясняване действието на тези механизми, които осигуряват устойчивото възпроизводство на неравенството.

Изхождайки от биполярния принцип, шведският социолог очертава следните механизми на социалното неравенство: *дистанциране*, *изключване*, *йерархизация* (обхващаща отношенията на господство и подчинение) и *експлоатация*. Ако дистанцирането се генерира вследствие на определена констелация на една или друга съвкупност от екзогенните и/или ендогенните фактори (по-добри предварителни условия, в които например се озовава индивидът, удачен старт, по-голяма вътрешна мотивираност или целеустременост), то експлоатацията означава принципно разделение между висшите и низшите, благодарение на което последните трябва да произвеждат ценностите за първите, или силните несправедливо отнемат у слабите някое определено по специален принцип количество ценности (Tilly 1998; Miller 1999). Изключването, на свой ред, е свързано с ограничаване на достъпа или лишаване от предимствата, докато при йерархизирането може да се наблюдава такъв тип неравенство, който се получава в резултат на институционалното ранжиране на актьорите и функционира във вид на бинарното отношение „ръководство – подчинение“.

Тези четири механизма, по думите на Терборн, са „кумулятивни, те, стъпало по стъпало, формират стълбата, водеща към рая или преизподнята на неравенството“ (Therborn 2005, p. 39). Те имат транзитивна природа и до голяма степен са насочени към депривацията на депривиранияте. В особено концентриран вид това изразява механизмът на експлоатацията, който не само предполага дистанцирането, изключването и институционализираното превъзход-

ство/непълноценност, но и добавя към всичко това изземането на ресурсите у тези, които са окачествени като непълноценни. Както отбелязва Терборн, за разлика от кражбата или грабежа експлоатацията е институционализираната форма на социалното взаимодействие (Therborn 2005).

Това, което съществено повишава ценността на концепцията на Терборн, особено от позицията на социалната педагогика, е опитът му да изведе и съответните механизми на равенство или изравняване по аналогия с горепосочените.

Неравенства

Дистанциране, т.е. да бъдеш по-напред
Изключване, входни бариери, препятствия, маргинализация
Господство/Подчинение: институционализирано ранжиране, касти, расизъм, сексизъм
Експлоатация, присвояване на ресурсите

Равенства

Компенсация, *Ресурсна подкрепа*
Включване
Предоставяне на права и пълномощия
Преразпределение

Източник: Therborn, G., 2005. Глобализация и неравенство: проблеми концептуализации и обяснения. Социологическое обозрение, т. 4, № 1, с. 31 – 62. ISSN 1728-192X

Именно ориентацията му не само към рефлексивната плоскост на разсъжденията за справедливост и свобода, но и към възможността да се формулират и разрешават практическите въпроси, възникващи пред социалните организации, открива съвсем други перспективи, свързани с изследване на фундаменталния проблем за неравенството. Допълнителен интерес представлява и предприетият от Терборн щателен анализ на отношенията на глобалното неравенство, възникващи като резултат на противоречивото взаимодействие между процесите, протичащи на глобално и национално ниво, с цел определяне динамиката на тези отношения. Това също може да бъде използвано в перспектива като ефективен евристичен и методологичен инструмент, позволяващ квалифицирано да се разглеждат въпросите на равенство в полето на социалната педагогика.

2. Проекциите на социологическите теоретизирания за неравенството в полето на социалната педагогика

Концептуализирането на измеренията на неравенството, неговите форми и механизми определено представляват интерес от гледна точка на развитието на социалнопедагогическите стратегии за намаляване на

неравенството. Социалнопедагогическият поглед върху измеренията на неравенството съответно насочва към следните ключови категории: принадлежност, признаване, субектност (agency) и участие. По-специално, първите две от тях имат отношение към екзистенциалното неравенство, а другите две – към ресурсното. Екзистенциалното неравенство, разбрано като „неравносложно разпределение на личността“ (Therborn 2013, p. 49; Bello 2015), безусловно повдига въпроса за принадлежността. Идеята за принадлежността заема централно място в теорията и практиката на социалната педагогика, тъй като дейността на социалния педагог често е свързана с подпомагане на комуникацията и социалните отношения, като по този начин цели създаването и укрепването на членството в общността, така че индивидът да може да се идентифицира с даденото социално образование, да развие субективното усещане за принадлежност към други членове на общността (и обществото, като цяло). Неслучайно принадлежността се определя като базисна човешка потребност (Baumeister & Leary 1995) и се разглежда като имаща фундаментално значение за личностното благополучие, защото осигурява усещане за връзка с другите хора и чувството за лекота и хармония със себе си в рамките на социалния, културния и материалния контекст (May 2013).

Но принадлежността се актуализира не само в индивидуалното, но и в колективното измерение. Това означава, че принадлежността не възниква само в съзнанието на индивида и не касае само въпроса къде и към какво човекът иска да принадлежи. Винаги има другата „страна“, участваща в процеса на договаряне, т.е. общността, към която индивидът желае да принадлежи. Понякога преговорите са незабележими и принадлежността „просто се случва“, но понякога те могат да се превърнат в борба за това кой има право на принадлежност. Това колективно измерение на принадлежността може да се окаже като „политика на принадлежност“ (Yuval-Davis 2011). Чрез колективната си страна принадлежността разширява своето значение, надраствайки локалността на малките групи, като едновременно с това много засилено се структурира, систематизира и институционализира. Политиката на принадлежност, на свой ред, се оказва тясно свързана с актовете и процедурите на признаване. Практиките на отричане на принадлежността по такъв начин се възплащават в разнообразните форми на изкривено признаване и тотално непризнаване. Неравенството се появява в тези процеси като липса на признаване (Honneth 1995/2005).

Ресурсното измерение на неравенството извежда на фокус такива категории като субектност и участие. Субектността (agency) се изразява в способността да се прави избор и да се задава направлението на собствения живот. Това е резултатът от взаимодействието между индивида, с присъщия му капацитет и уникалните способности, и контекстуалните фактори на средата

под формата на структури и ресурси. Субектността означава превръщането на човека в истински актор, действащ, проактивен субект, който се конституира в пресечната точка на отношенията между индивида и реалността. Това предполага не само възможността за адаптиране и интегриране в заобикалящата реалност, но и способността за продуциране на действието и промяната, и чрез това за трансформиране на самата реалност. В социалнопедагогическата работа субектността може да бъде подкрепена по различни начини: чрез предоставяне на индивидуалното съдействие при разработване и осъществяване на персоналните избори в рамките на всекидневните практики, чрез намиране на ресурсите и развитието на способността да се действа в съответствие с реализираните избори. Нейното кристализиране може да бъде подпомогнато чрез предоставяне на арени или полета за действие и създаване на възможностите за смислено и пълноценно участие.

Приложимостта на предложената от Терборн концептуална рамка засяга в не по-малка степен и механизмите на неравенството, чието действие е важно да бъде пречупено през специфичния фокус на социалнопедагогическата теория и практика. Терборн подчертава, че механизмите на неравенството „работят сред децата в училище“, така както и сред „регионите на световната икономика“ (Therborn 2013, p. 55). Това означава, че производството на неравенствата не е някакъв структурен процес, който подлежи и се поддава на деконструкция само чрез политическите стратегии на най-високото ниво. Напротив, той също така работи на най-базисното равнище на социалните взаимодействия – в пространството на класната стая или социалнопедагогическата организация. Пътят към по-голямо равенство изисква по необходимост благоприятни икономически и политически условия, но почти никога не се развива без борба на обикновените хора – тоест без активните актьори или по-точно актори, способни и желаещи да напреднат в социалната трансформация към по-голямо равенство и социална справедливост.

Дистанцирането, като един от механизмите на неравенство, е системен процес, който се проявява във функциониране на системите, насочени към създаване на победители и губещи съобразно действащите правила на социалната игра. Дистанциите се произвеждат на различни нива – от училището до световната икономика, и техните регулации обслужват и благоприятстват тези, които притежават властта. Един от примерите за структурния процес на дистанцирането е, когато образователната система не предлага равен универсален достъп до качествено образование, а диференцира ползването на образователните ресурси от учениците в зависимост от финансовите възможности на техните родители. Като контраверза на дистанцирането служи механизмът, генериращ равенството чрез процедурите на сближаване (approximation). В най-общ план, има няколко принципа в социалнопедагогическите практики,

които подкрепят процесите на сближаване и включват избягването на всички видове индивидуализиращи и сегрегиращи подходи, и които способстват за създаване на благоприятни условия за развитие на солидарността и духа на общността и разширяване на възможностите за комуникация между поколенията. Освен това образованието за емпатия е също пример за работен метод, който има за цел сближаването.

Същото касае и другите бинарни опозиции, които характеризират действието на въпросните механизми на неравенство/равенство: изключване – включване, йерархизация – дейерархизация, експлоатация – реабилитация и преразпределяне, които не само позволяват проблематизирането им от позицията на социалната педагогика, но и способстват за повишаване на теоретичния и практико-приложния потенциал на тази наука по отношение на осмисляне на разнородните социални структури и увеличаване на преобразуващата ѝ роля за претворяване в реалността на по-равноправните образи на бъдещето.

Изводи и обобщения

Социалното неравенство е важно да се разглежда като комплексно явление, детерминирано от различните фактори и притежаващо множествени измерения, които оформят статусните различия между индивидите. Неговото възпроизводство се обуславя от особеностите на функционирането на социалните институции и разпределението на ресурсите в рамките на съществуващия стратификационен модел на общество, чието влияние е динамично и зависи от конкретните исторически условия. Неравенствата, израстващи във вид на съвкупността от разновекторните процеси, изискват както специалното разглеждане на отделните им проявления, така и синтезиращ поглед. В този смисъл, предложеният от Терборн подход към интерпретиране на неравенството има широка научна приложимост и използването му в полето на социалната педагогика в значителна степен е способно да обогати предметното ѝ съдържание.

ЛИТЕРАТУРА

- БЕЛЯЕВ, В. И., 2004. *Социальная педагогика: методология, теория, история*. Москва: Союз. ISBN 978-5-667745.
- ЛИПСКИЙ, И. А., 2004. *Социальная педагогика. Методологический анализ*. Москва: ТЦ Сфера. ISBN: 5-89144-354-6.
- МАРТЫНЕНКО, Т.С., 2015. Глобальная социология Г. Терборна: теория социальных неравенств. *Вестник Томского государственного университета*, № 391, с. 97 – 101.
- МУДРИК, А. В., 2000. *Социальная педагогика*. Москва: Академия. ISBN 5-7695-0640-7.

- ТЕРБОРН, Г., 2005. Глобализация и неравенство: проблемы концептуализации и объяснения. *Социологическое обозрение*, т. 4, № 1, с. 31 – 62. ISSN 1728-192X.
- BAUMEISTER, R. F., LEARY, M. R., 1995. The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin*, vol. 117, no. 3, pp. 497–529.
- BELLO, W., 2015. Inequality, democracy and the middle class. *European Political Science*, vol. 14, no. 2, pp. 184 – 187.
- BUTLER, J., 1990. *Gender Trouble*. New York: Routledge. ISBN-10: 0780415389556.
- HONNETH, A., 1995/2005. *The struggle for recognition. The moral grammar of social conflicts*. (J. Anderson, Trans.). Cambridge: Polity Press. ISBN 0-262-58147-7.
- MAY, V., 2013. *Connecting self to society: Belonging in a changing world*. Basingstoke: Palgrave Macmillan. ISBN (Print) 978-0230292871.
- MILLER, D., 1999. Justice and Global Inequality. In: A. HURRELL AND N. WOODS (eds.), *Inequality, Globalization, and World Politics*. Oxford, OUP. Print ISBN: 9780198295662.
- MITCHELL, J., 1966. Women – the Longest Revolution. *New Left Review*, no. 40, pp. 11 – 37. ISSN 0028-6060.
- NUSSBAUM, M., 2001. *Women and Development*. New York: Cambridge University Press. ISBN 9780521003858.
- RAWLS, J., 1971. *A Theory of Justice*. Cambridge, MA: Harvard University Press. ISBN 10: 0674880102.
- SEN, A., 1995. *Inequality Reexamined*. Cambridge, MA: Harvard University Press. ISBN 9780674452565.
- THERBORN, G., 2013. *The Killing Fields of Inequality*. Cambridge: Polity Press. ISBN: 978-0-745-66258-9.
- THERBORN, G., 2011. Inequalities and Latin America: From the Enlightenment to the 21st Century. *Working Paper Series*. no. 1, pp. 1 – 31.
- TILLY, C., 1998. *Durable Inequality*. Berkeley: University of California Press. ISBN: 9780520221703.
- WILKINSON, R.G., 2005. *The Impact of Inequality: How to Make Sick Societies Healthier*. New York: The New Press. ISBN 9780415372695.
- WILKINSON, R., PICKETT K., 2010. *The Spirit Level*. London: Allen Lane. ISBN 10: 1846140390.
- YUVAL-DAVIS, N., 2011. *The politics of belonging: Intersectional contestations*. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, and Washington DC: Sage. ISBN 10: 1412921309.

REFERENCES

- BELYAEV, V. I., 2004. *Sotsialnaya pedagogika: metodologiya, teoriya, istoriya*. Moskva: Souz [In Russian]. ISBN 978-5-667745.
- BELLO, W., 2015. Inequality, democracy and the middle class. *European Political Science*, vol. 14, no. 2, pp. 184 – 187.
- BUTLER, J., 1990. *Gender Trouble*. New York: Routledge. ISBN-10: 9780415389556.
- HONNETH, A., 1995/2005. *The struggle for recognition. The moral grammar of social conflicts*. (J. Anderson, Trans.). Cambridge: Polity Press. ISBN 0-262-58147-7.
- LIPSKI, I. A., 2004. *Sotsialnaya pedagogika. Metodologicheski analiz*. Ucheb. posobie. Moskva: TC Sfera. [In Russian]. ISBN: 5-89144-354-6.
- MARTINENKO, T.S., 2015. Globalnaya sociologiya G, Terborna: teoriya socialnih neravenstv. *Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta*, no. 391, pp. 97 – 101 [In Russian].
- MAY, V., 2013. *Connecting self to society: Belonging in a changing world*. Basingstoke: Palgrave Macmillan. ISBN (Print) 978-0230292871.
- MILLER, D., 1999. Justice and Global Inequality. In: A. HURRELL AND N. WOODS (eds.), *Inequality, Globalization, and World Politics*. Oxford: OUP. Print ISBN: 9780198295662.
- MITCHELL, J., 1966. Women – the Longest Revolution. *New Left Review*. no. 40, pp. 11 – 37. ISSN 0028-6060.
- MOUDRIK, A. V., 2000. *Sotsialnaya pedagogika*. Moskva: Akademiya [In Russian]. ISBN 5-7695-0640-7.
- NUSSBAUM, M., 2001. *Women and Development*. New York: Cambridge University Press. ISBN 9780521003858.
- RAWLS, J., 1971. *A Theory of Justice*. Cambridge, MA: Harvard University Press. ISBN 10: 0674880102.
- SEN, A., 1995. *Inequality Reexamined*. Cambridge, MA: Harvard University Press. ISBN 9780674452565.
- THERBORN, G., 2013. *The Killing Fields of Inequality*. Cambridge: Polity Press. ISBN: 978-0-745-66258-9.
- THERBORN, G., 2011. Inequalities and Latin America: From the Enlightenment to the 21st Century. *Working Paper Series*. no. 1, pp. 1 – 31.
- THERBORN, G., 2005. Globalizatsiya i neravenstvo: problemi kontseptualizatsii i obyasneniya. *Sociologicheskoe obozrenie*, vol. 4, no.1, pp. 31 – 62. [In Russian]. ISSN 1728-192X.
- TILLY, C., 1998. *Durable Inequality*. Berkeley: University of California Press. ISBN: 9780520221703.
- WILKINSON, R.G., 2005. *The Impact of Inequality: How to Make Sick Societies Healthier*. New York: The New Press. ISBN 9780415372695.

- WILKINSON, R.; PICKETT K., 2010. *The Spirit Level*. London: Allen Lane. ISBN 10: 1846140390.
- YUVAL-DAVIS, N., 2011. *The politics of belonging: Intersectional contestations*. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, and Washington DC: Sage. ISBN 10: 1412921309.

MODERN APPROACHES TO THE RESEARCH OF INEQUALITY AS A SOCIAL AND PEDAGOGICAL PROBLEM

Abstract. The article examines inequality as a problem relevant to the subject area of social pedagogy, the deeper conceptualization of which would contribute to enriching its thesaurus. Using the historical-comparative method and the method of qualitative analysis of the publications devoted to social inequality, the author highlights the main approaches for its research. Based on the analysis undertaken, it is noted that social inequality is important to consider as a complex phenomenon determined by the various factors that are perceived as key causes of status differences between individuals. Its reproduction is determined by the peculiarities of the functioning of social institutions and the distribution of resources within the existing stratification model of society, the influence of which is dynamic and depends on specific historical conditions. Following the conceptual-theoretical and methodological framework proposed by Göran Therborn, an attempt is made to examine social inequality from the standpoint of social constructivism. Such an approach could become a productive tool for assisting professionals in the field of social pedagogy.

Keywords: inequality; social pedagogy; constructivism; status; stratification; Therborn

✉ **Dr. Elena Lavrentsova, Assoc. Prof.**

ORCID iD: 0000-0002-4920-275X

Faculty of Education

Trakia University

Stara Zagora, Bulgaria

E-mail: elena.lavrentsova@trakia-uni.bg